

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA PELE (FAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

DIBATSELA 2015

MEPUTSO: 80

NAKO: Diiri tše 2

Palomoka ya matlakala a dipotšišo ke 11.

DITAELO LE TSHEDIMOŠO

1. Lephephe le, le arotšwe ka DIKAROLO TŠE THARO, e lego YA A, YA B le YA C.

KAROLO YA A:	Tekatlhaologanyo	(30)
KAROLO YA B:	Kakaretšo	(10)
KAROLO YA C:	Thutapolelo le Tšhomišopolelo	(40)

2. Badišiša ditaelo ka šedi. Araba dipotšišo KA MOKA.
3. KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE e ngwalwe letlakaleng LE LEFSA.
4. Thalela mošomo wa gago ka morago ga KAROLO YE NNGWE le YE NNGWE.
5. Dikarabo di nomorwe go swana le dipotšišo.
6. Tshela mothladi ka morago ga karabo YE NNGWE le YE NNGWE.
7. Ela hloko mopeleto le tlhamego ya mafoko.
8. Nako ye e ukangwago:
KAROLO YA A:	Metsotso ye 50
KAROLO YA B:	Metsotso ye 30
KAROLO YA C:	Metsotso ye 40
9. Ngwala ka bothakga ka mongwalo wo o bonalago.

KAROLO YA A: TEKATLHAOLOGANYO

POTŠIŠO YA 1

1.1 Badišiša temana ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA A

MOLETLWANA WA TAEANO	
1	<p>Sekolo se bose, kudu ge o tseba gore o se tsenela eng ebile o na le ponelopele ya bokamoso bja gago. Go ba le leemaema la dipapadi le meletlwana ya go fapafapana sekolong. Nengneng go tla iwa leeto la dipapadi, tšatši le lengwe gwa tšewa leeto la thuto la go tšwa ka difate. Meletlwana le yona e iphile maatla. Ke bommasebotsana ba sekolo, ke meletlo ya keteko ya bohwa le meletlo ya taelano le ye mengwe. Barutwana ba bantši ba fela pelo ya go dira mphato wa marematlou ge ba gopola meletlwana wa taelano wa barutwana ba mphato woo wo o bitšwago <i>matric dance</i>. Sa go thabiša barutwana kudu ke gore meletlwana wo gantši ga o swarwe ka mabaleng a sekolo. O beakanyetšwa lefelwana la wona la go ikgetha, la mabonwa.</p>
2	<p>Matšatši ka gore ga a na swele, a a hlaba a neelana bokoloti, maano e le go šuthetša la mohlant woo wa meletlo wa <i>matric dance</i>. Morutwana yo mongwe le yo mongwe wa mphato wa marematlou o a fegelwa ka go ya tlase le tletlolo. Ga go mošemane, ga go mosetsana, bohle ke moswanomong. Batswadi ba lla sa mogolodi, gape <u>ba huputša moraba</u> o be o šale o ronwa le ke sente ye ya lešidi. Ke ra ge ba nyaka mašeleng a go reka diaparo tše mpsha tša mabonwa, tša go bitša. Peakanyong ye morutwana o swanetše go se le bale mogwera yo a tlogo tsena naye lefelong la meletlwana, mogwera wa bong bo šele. La mahlo le a iphalalela, go a thakwa. Gona moo ge e le gore mogwera wa gago ke wa dikobodimagetleng, o tlo swanelwa ke go mo emaemela ka se le sela gore a se tlo go leša dihlong ge le sepela segoši bjalo ka kgoši le mohumagadi letšatši leo.</p>
3	<p>Le lona ka go hloka swele, le tla se hlabe, maswiswi a ragelwa ntlong. Mohlako o bonwa ke dinkgišabose tša tšhu! tšhu! le tša go pshikološwa ka mahwafeng tšatši e le leo. Ditlolo le marojana a go reletša letlalo la mosetsana gore le šale nke ke la lesea la maabane le tšona di gana go phalwa. Gape batswadi ba swere ka mo go fišago ruri. Ba a emaema o ka re ba apeile nama ya kolobe. Bao ba se nago tša maoto a mane ba tšama ba kokota go kgopelela wa bona ngwana senamelwa. Difatanaga tša mabonwa di tla goroga di rwele bannana le basatšana ba tšatši leo.</p>
4	<p>Ba fologa ba swarane ka diatla mohlomongwe le matsogo, ba tsena ka lefelwaneng leo mabone a gona a kganyago ka go kganya. Ba gapša ke mmimo wo mosesane o ba hlahla go ba bea ka madulo.</p>

	<p>O tsebe gore ba lebelelane gore mang o fologile koloi ya mohuta mang ya go phala ya mang goba ya go phalwa ke ya mang. Maemo a koloi yeo a e fologilego o tlo phela le ona go ya go ile. Ba mahlatse ke bao ba gorogilego ka tša go kgalema lenyatšo ruri. Go a gokaranwa, go a atlanwa, segolothata bjale go letetšwe go tlo theeletša polelo ya tlhohleletšo go tšwa go kadijela goba mahlwaadibona wa tša thuto. Ba bangwe tšeo ga se tše ba di tletšego, gape kae le kae mang le mang o ya ka maikemišetšo a go fapana le a yo mongwe.</p>	40 45
5	<p>Morago ga polelo ya tlhohleletšo go thoma meragelo, nkgwa e ja nkgawana, go binwa ka boiketlo ba swarane ka matheka, mmino ke wa godimo. Ge ba bangwe ba tsena difatanageng tšeo di ba tlišitšego ba boela magaeng, go ba bangwe bophelo ke gona bo thoma. Kotse boipshino bja phetelela bo fetša ka dillo. Ba bangwe bokamoso bo senyega lona letšatši leo mola ba bangwe malapa a mmakgonthe a thoma letšatši leo. Boitokišetšong ba bangwe ba lemogile gore bophelo ga bo felele ka metantsho ye ya metriki. Go sa na le bophelo ka morago ga letšatši leo. O tlo hwetša go šetše mekitlana ya go thiba letšatši, batswadi ba batho ba tsena tsietsing ka gore ba swanelwa ke go lokišetša boingwadišo bja ngwaga wo o latelago ditheong tša thuto ya godimo. Ruri, ke ditlalebofsa.</p>	50 55
[Boitlhamelo]		

- 1.1.1 Efa mehuta YE MEBEDI ya meletlwana yeo e atišago go ketekwa dikolong go tšwa temaneng ya mathomo. (2)
- 1.1.2 Go tšwa temaneng ya mathomo, ke eng seo se dirago gore barutwana ba fele pelo ya go bala mphato wa marematlou? (1)
- 1.1.3 Ke eng seo barutwana ba se ratago kudu ka meletlwana ya mohuta wo go tšwa temaneng ya mathomo? (1)
- 1.1.4 Ke boitokišetšo bofe bjoo bo dirwago go tšwa temaneng ya 2 ge go tlo swarwa moletlo wa *matric dance*? Efa mabaka A MABEDI. (2)
- 1.1.5 Ke dikgopolo dife TŠE PEDI tšeo di tšweletšwago ke sekafoko se se thaletšwego temaneng ya bobedi? (2)
- 1.1.6 Efa kakaretšo ya temana ya 2 ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.7 Tsopola sekafoko seo se bontšhago gore barutwana ba a thušana ka nako ya moletlo wo wa taelano o be o hlaloše gore ke ka lebaka la eng ba thušana go tšwa temaneng ya bobedi. (2)
- 1.1.8 Dikafoko tše di kotofaditšwego di hlaloša eng go ya le ka moo di dirišitšwego temaneng? (2)
- 1.1.9 Efa phaphano gare ga diaparo tša mabonwa le tša go bitša. (2)

- 1.1.10 Ke sekapolelo sefe seo se dirišitšwego temaneng ya 3? Ke eng se mongwadi a se fihleletšego ka tirišo ya sona? (2)
- 1.1.11 Ke ponelopele efe yeo batswadi ba swanetšego go ba le yona mabapi le bokamoso bja bana ba bona ge ba beakanya moletlwana wo? Efa dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.12 Na ke tshwanelo gore barutwana ba direlwe moletlo wa taelano pele ba hwetša dipoelo tša mafelelo a ngwaga? Efa boikgopolelo bja gago ka dintlha TŠE PEDI. (2)
- 1.1.13 Ge o be o le hlogo ya sekolo o be o ka beakanya bjang taelano le barutwana ba mphato wa marematlou gore barutwana ba go itlhakela ba se bonagale? Efa mabaka A MABEDI. (2)

1.2 Lebelela seswantšho sa ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA B

[E amantšwe go tšwa go: SANParks Times]

- 1.2.1 Ditiragalo tše tša mo seswantšhong di diragala lefelong lefe? Fahlela kgetho ya gago. (2)
- A Serapeng sa diphoofolo
 - B Lešokeng la diphoofolo
 - C Madišong
 - D Kampeng ya sešole
- 1.2.2 Ke eng seo se hlobaetšago naga ka bophara ka tšhukudu ye e tšwelelago mo seswantšhong? (1)

- 1.2.3 Ke ka lebaka la eng bophelo bja tšhukudu ye bo le kotsing? (1)
- 1.2.4 Efa kgopolo ya gago mabapi le polokego ya monna yo a kgorometšago sefatanaga. Fahlela karabo ya gago. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO**POTŠIŠO YA 2**

Go na le sello mabapi le tšhomišo ya dikgokaganyo tša segwera. O kgopetšwe go tšweletša dipelo tše mpe (tša go se loke) mabapi le tšhomišo ya dikgokaganyo tše.

Bala temana ya ka tlase gore o kgone go ngwala dintlha TŠE ŠUPA ka mathata ao a tlišwago ke tšhomišo ya dikgokagano tša segwera.

DITAELO

1. Ngwala dintlha TŠE ŠUPA ka mantšu ao a sa fetego 70.
2. Ngwala mafoko ao a feletšego.
3. Nomora mafoko a gago go tloga go 1 go fihla go 7.
4. Ngwala ntlha E TEE lefokong LE LENGWE le LE LENGWE.
5. Šomiša mantšu A GAGO.
6. Laetša palomoka ya mantšu ka mašakaneng mafelelong a kakaretšo.

SETŠWELETŠWA SA C**DIKGOKAGANYO**

Difoune tša go ba le ditlabelelo tša go swana le *Facebook*, *Twitter*, *Whatsapp* le *Linkedin* di bitša mašeleng a godimo. Ditlabelelo tše di na le bobe le botse maphelong a batho. Ka tšona batho ba kgona go kgokagana le meloko le bagwera bao ba lego kgole le bona. Potšišo ke gore batho ba di šomiša ka tsela yeo e nepagetšego na?

Bontši bja badiriši ba mehuta ye ya dikgokagano ba a itlhokola, motho wa gona o na le wena ka sebele mola mogopolo o le kgole, nakong ye ntši o ikhwetša a bolela a nnoši. Motho yo a šomišago mehuta ye ya dikgokagano o bonala ka pela gobane polelo ya gagwe ga e hlape mahlong. Mekgwanakgwana ye ya kgokagano e senya mongwalo. Ga o sa kgona le go bala melaetša ya gona. Bangwe ba bona ba kopana le manaba gona moo dikgokaganong ka gobane bontši bja batho, kudu manaba bo tšweletša diswantšho tšeo e sego tša nnete.

Ka thoko ye nngwe bobodu bo iphile maatla, motho wa gona o hloka le nako ya go hlapa ka ge a duletše dikgokagano, ge e le go apea gona nkhokho. Mebileng gona ga ke sa bolela, motho o iphošetša gare ga mmila a dutše a tlanya selefoune mola a bile a loketše le dithapo tsoko ka ditsebeng tšeo di mo paledišago go kwa medumo ya difatanaga. Poledišano ka kakaretšo e a sesefala ka lebaka la gore dinyakwa ka moka di ngwalwa fase go ena le gore go boledišanwe gomme seo se dira gore ka lapeng go feleletše go na le bodutu batho ba ntše ba tletše lapa.

[Boitlhamelo]

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO**POTŠIŠO YA 3**

Lebeledišiša papatšo ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go e latela.

SETŠWELETŠWA SA D**LEHUMO LA KA PEJANA**

REKA MOREKI O TLA REKELWA

Ranta e tee e ka tswala millione. E ba rakgwebopotlana ka go bapatša mohlagase le moya wa selefoune. Reka moya wa R20 o hwetše melaetša ye mekopana ye 200 ntle le tefo. Tlogatloga e tloga kgale ...

[Inthanete]

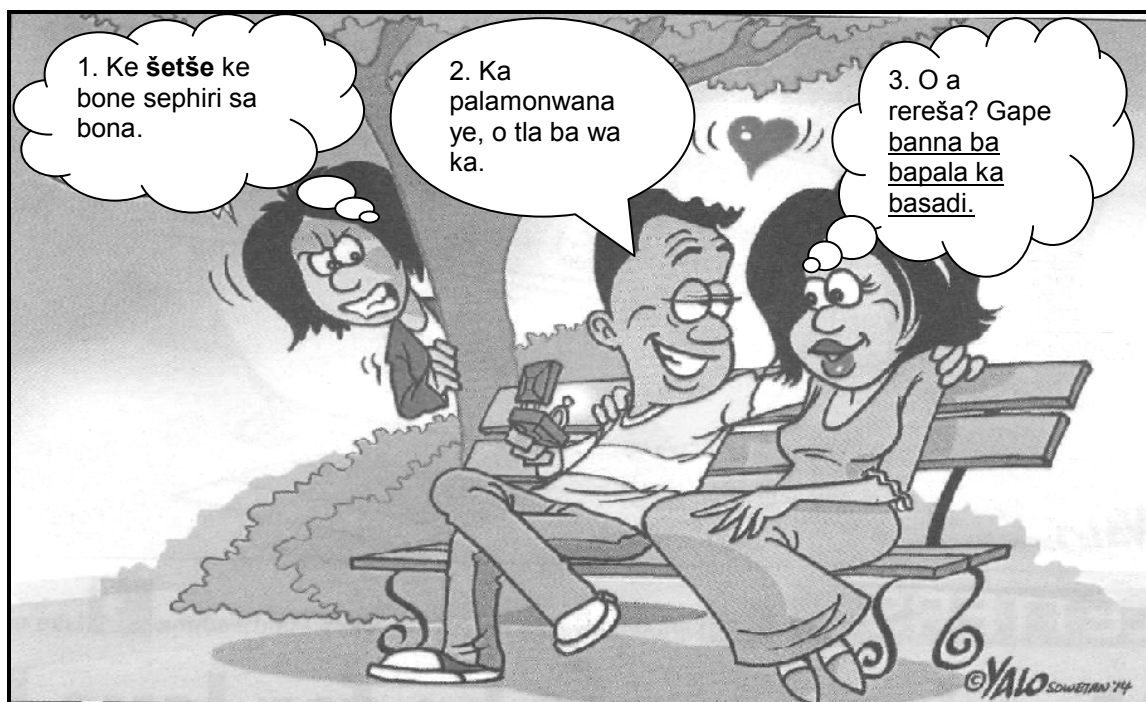
- 3.1 Papatšo ye e lebantšhitšwe go sehlopha sefe sa batho? Kgetha karabo ya maleba:
- A Barekiši ba mohlagase
 - B Banna ba go rekiša moya wa selefoune
 - C Barekiši ba mohlagase le moya wa selefoune
 - D Barekiši ba melaetša e mekopana. (1)
- 3.2 Ke thekniki efe yeo mmapatši a e šomišitšego go goga šedi ya moreki? (1)
- 3.3 Ngwala leina leo le laetšago gore kgwebo ye ga se ya dikhorane o be o ngwale le mohuta wa lona. (2)
- 3.4 Efa lehlaodi leo mmapatši a le dirišitšego go jabetša bareki o be o laetše gore ke la mohuta mang. (2)

- 3.5 Ke mohuta ofe wa leina wo o tšweletšwago ke mantšu a: 'Reka moreki o tla rekelwa.' Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 3.6 Ka dintlha TŠE PEDI ngwala molaetša wo o tšweletšwago ke seema se: Tlogatloga e tloga kgale ... mabapi le sebatšwa? (2)
- [10]

POTŠIŠO YA 4

Lebeledišiša khathuni ya ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA E

[E amantšwe go tšwa go: Sowetan, 1 Diphlane2014]

- 4.1 Bontšha leina la go itlhamela leo le dirišitšwego khathuning. (1)
- 4.2 Polelommele ya motho wa pudula ya 1 e laetša eng? Fahlela karabo ya gago. (2)
- A Manyami
B Lenyatšo
C Makalo
D Pefelo
- 4.3 Ngwala mohlala wa lerui go tšwa puduleng ya 2. (1)
- 4.4 Efa diponagalo TŠE PEDI tše di laetšago gore moya wo o fokago mo khathuning ke wa lerato. (2)
- 4.5 4.5.1 Ke ka lebaka la eng lentšu le le kotofaditšwego le bitšwa lethuši?
4.5.2 Hlama lefoko la lefetedi ka lona lethuši le le kotofaditšwego. (2)
- 4.6 Taba ye e bolelwago ke lefoko le le thaletšwego ke ntlha goba kgopolo? Fahlela karabo ya gago. (2)
- [10]

POTŠIŠO YA 5

- 5.1 Bala temana ya ka tlase ka šedi gore o tle o kgone go araba dipotšišo tša go latela.

SETŠWELETŠWA SA F

Batho ba hwile matswalo. Dilo tšeo ba di dirago di a tšhoša. Batho ga ba sa hlomphe le gona go itlhompha. Ba tloga kgolekgole ba holofetše go tlo khukhonetša ka mabatleng e le gona ge ba nyaka ditšhipi tša go yo elwa boima.

Mosadi tsoko yoo a hlokofaletšwego ke monna o be a eme ka pejana ga ka, o ile go mpona a tla a kitima a fihla a se hidinya, a re: 'Nkabe dipoko di sa le gona, motho o be a ka ba pokela le mosegare.' Ke moo ke ilego ka bona gore mosadi yo wa batho o selekegile.

O ile go homola ka napa ka mo gokara ka mmotšiša gore o llela eng? O ile a ntlhalošetša gore o ile ge a fihla bodulabahu moo a bego a ile go kgora lebitla a hwetša ditšhipi tšeo di bego di rareditše leswika lela a le beetšego mogatšagwe di utswitšwe. Re ile ra kwešiša gabotse gore di rwelwe ke batho ba go ediša boima bja ditšhipi gore ba hwetše tšhelete. Bjale o sa kgotsišwa ke ka mokgwa woo batho ba sa hlwego ba hlomphe bahu ka gona. Na ke eng seo se ka dirwago gore go boelwe go hlompšhe bahu ka gore le ge go tsentšwe magora ba a kgaola ka boomo gore ba kgone go tsena ka mokgwa wo ba ratago?

[Boitlhamelo]

- 5.1.1 Ngwala lelatodi la lentšu le 'mosegare'. (1)
- 5.1.2 Tsopola mohlala wa leinakgopolo temaneng ya pele. Fahlela karabo ya gago ka ntlha E TEE. (2)
- 5.1.3 Ntšha lešalašupi la kgato ya boraro go tšwa temaneng ya bobedi o be o le ngwale ka kgato ya bobedi. (2)
- 5.1.4 Kgetha karabo ya maleba. Sekafoko se 'mosadi yo a hlokofaletšwego ke monna' se šupa eng? (1)
- A Mohlolo
B Mohlologadi
C Mohumagadi
D Lešeka
- 5.1.5 Ka dintlha TŠE PEDI bontšha ka moo lehlathi la lefelo le dirišitšwego go tšweletša tekatekanyo. (2)
- 5.1.6 Bapetša dihlogo tša madiri tše di latelago bjalo ka ge di šomišitšwe temaneng. (4)
- (a) Itlhompha
(b) Mpona

- 5.1.7 Hlaloša tirišo ya makgokedi a mabedi a a thaletšwego go sekafoko se se latelago.

Dilo tšeo ba di dirago ...

(2)

- 5.2 Lebeledišiša diswantšho tša ka tlase gomme o arabe dipotšišo tša go di latela.

SETŠWELETŠWA SA G

[E amantšwe go tšwa go: Sowetan, 6 Diphallane 2014]

- 5.2.1 Ngwala lehlalošetšagotee la lentšu leo le kotofaditšwego go tšwa puduleng ya 1. (1)
- 5.2.2 Tšweletša leinaletšo la sedirišwa se se tšwelelago go motho wa pudula ya 1. (1)
- 5.2.3 Hlama lefoko la modirišopeelano ka ponagalo ya sefahlego sa motho wa pudula ya 2. (1)
- 5.2.4 Efa lebaka leo le dirago gore leadingwa la puduleng ya bobedi le amogelege polelong ya Sepedi. (1)
- 5.2.5 Phošolla diphošo tša mopeleto go tšwa puduleng ya bobedi. (2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 40
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 80